

Анна ПОДП'ЯТНІКОВА
Університет митної справи та фінансів

ВПЛИВ ТРАНЗИТИВНОГО ПРОСТОРУ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Визначається базова фундаментальна категорія у державно-управлінському аспекті, наукове забезпечення якої сприятиме довгостроковому розвитку країни. Обґрунтовується, що такою категорією є поняття транзитивного простору. Досліджується сутність понять «транзитивне суспільство» та «середовище». Доводиться, що транзитивний простір у державно-управлінському аспекті є більш широким поняттям, ніж транзитивне суспільство та середовище.

Ключові слова: транзитивний простір, транзитивне суспільство, середовище, державне управління, державна політика.

Anna Podpiatnikova. Effect of the transitive space of the state on society development: public-administrative aspect

The basic category in public-administrative aspect of scientific support which will foster long-term development of the state is determined. It is proved that this category is the concept of a transitive space. The essence of the concepts of transitive society and the environment is investigated. It is proved that a concept transitive space is a broader in public-administrative aspect than transitive society and the environment.

Key words: transitive space, transitive society, environment, public administration, public policy.

Реформування всіх сфер діяльності держави має узгоджуватися зі світовою політикою та внутрішніми потребами країни, що зумовлює необхідність формування цілепогодженої державної політики, яка має бути орієнтованою на підвищення добробуту громадян. На сьогодні в Україні здійснюється реформування всіх сфер, а саме: державного управління, судової та податкової систем. Українська спільнота та політики очікують поліпшення в економіці та політиці, зокрема зростання ВВП на душу населення, формуванні сприятливого інвестиційного клімату. Проте на перших стадіях реалізації реформ стає зрозумілим, що можливість досягнення цього стану мало ймовірна, що пов'язано з їх затягуванням. Усе вищенаведене зумовлює потребу аналізу середовища та простору, у яких функціонує суспільство, як чинників, що впливають на розвиток держави в цілому.

Інтенсивний розвиток технологій та науки ставить перед суспільством нові завдання, що мають бути враховані під час проведення реформ, та зумовлює потребу створення належного науково-теоретичного підґрунтя. Розуміння складових елементів простору, суспільства та середовища у перспективі забезпечить можливість аналізу умов, у яких проводяться реформи, визначення необхідних заходів для вирішення існуючих проблем. Дослідженням простору займалися давні мислителі та філософи, зокрема: Арістотель, Геракліт, Демокріт, Евклід, Гегель. Це питання продовжують вивчати й сучасні дослідники О. Терент'єв, Н. Липовська (професійний простір), В. Дрешпак (інформаційний, комунікативний та семіотичний простори), О. Котикова (соціальний простір), О. Кравченко (національний культурний простір), В. Степанов (соціокультурний простір сучасності), В. Кравчук (правовий простір), Н. Оніщенко (інформаційно-правовий простір) тощо. Поняття «середовище», у тому числі й у сфері державного управління, досліджували В. Бакуменко, С. Кравченко, Ю. Сурмін. Аналізували сутність поняття «транзитивне суспільство» та досліджували його вплив на розвиток держави В. Агранович, С. Даниленко, В. Дьомін, М. Федотова.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених дослідженню простору, не дослідженими залишаються питання сутності транзитивного простору в теорії державного управління.

© Подп'ятнікова А. Я., 2017

Метою статті є визначення базової категорії, розвиток якої забезпечить довгостроковий розвиток держави, а також деталізація сутності понять «транзитивний простір», «транзитивне суспільство» та «середовище».

Наша держава має всі передумови для довгострокового розвитку: апарат управління, кваліфіковану робочу силу, вигідне географічне положення, підприємства. Проте, незважаючи на наявний потенціал, Україна перебуває в кризовому становищі, що зумовлено дестабілізацією ситуації в країні та виникненням непередбачуваних сценаріїв розвитку держави. Вирішення цього надзвичайно складного завдання потребує наукового обґрунтування та розроблення напрямів виходу з кризового становища. Як зазначає А. Шопенко, реалізація запропонованої в 1990-ті рр. економічної моделі значно випереджає адаптаційні можливості того техніко-технологічного та соціального середовища, у якому вона реалізується [5, с. 6]. Водночас у науковій сфері, враховуючи розвиток техніки, з'явилися нові поняття: транзитивність, транзитивне суспільство, що принаймні дуже близькі до стану, у якому перебуває українська державність та суспільство.

Термін «транзитивність» з'явився в політології країн Західної Європи з 1970-х рр. Це поняття пов'язано з нестабільністю, суперечливістю, асоціальною спрямованістю в політичній та правовій активності громадян, відсутністю цілісності, зміною соціокультурної парадигми, перехідністю та ін. [2, с. 40]. Термін «транзитивний», що вживається для позначення перехідного стану суспільства, спочатку виник в етнографії та позначав послідовність церемоній, що супроводжували «перехід людини від одного стану (космічного або суспільного) в інший» [1, с. 14] (тут і далі переклад автора. – А. П.). Перехідний період є обов'язковим етапом розвитку суспільства. Він пов'язаний із життєвим циклом та характеризується періодами стабільності та нестабільності. При створенні умов для розвитку України феномен транзитивності суспільства доцільно розглядати як процес, що сприятиме осмисленню сутності та з'ясуванню особливостей суспільства з метою розроблення відповідного науково-методичного забезпечення для довгострокового розвитку України. Зробити це дозволяє, на наш погляд, дослідження цього явища з точки зору державно-управлінського підходу, що забезпечує можливість урахування всіх елементів та факторів (політики, філософії, економіки, соціального сектору, технічного забезпечення тощо). Для виконання цього завдання необхідно дослідити сутність транзитивного суспільства.

В. Агранович розглядає транзитивне суспільство як суспільство, що перебуває на стадії переходу від одного якісного стану до іншого [1, с. 14]. Транзитивне суспільство є своєрідною перехідною фазою між різними етапами розвитку суспільства, що поєднує в собі риси старих та нових традицій. Будь-який розвиток суспільства має стабільний період розвитку та перехідний. Зазвичай один із цих періодів змінює інший. Особливістю транзитивності є перехід від закритого суспільства (яким був Радянський Союз) до відкритого (якою є Україна). Водночас В. Агранович дійшла висновку, що відкрите суспільство генерує умови для інновацій. Інноваційність застосовуваних підходів під час перехідного періоду й виокремлює транзитивність серед інших еволюційних етапів розвитку суспільства. Атрибутивними ознаками транзитивного соціуму дослідники називають нестійкість, нерівномірність соціальних процесів, що відбуваються в ньому, тимчасовий характер транзитивного суспільства, імовірність, альтернативність, багатоваріантність розвитку [1, с. 15 – 16].

Під транзитивним суспільством розуміється суспільство «поставторитарного розвитку та переходів до демократії»; східнослов'янські суспільства, як суспільства особливої історичної долі, є перехідними з огляду на географічне положення між Європою та Азією. М. Г. Федотова зазначає, що транзитивність суспільства інтерпретується не тільки як фіксація «історико-часового, але й територіально-

просторового виміру перехідності соціального організму» [4, с. 28].

Зміст терміна «транзитивне суспільство» загалом описує стан динамічного переходу до суспільства з відносно стабільною структурою. Динамічний перехід описується також термінами «модернізація» та «трансформація». Проте термін «транзитивне суспільство» порівняно з перерахованими має й додаткові конотації, а саме:

- підкреслює «проектність» напряму трансформацій, свідоме проектування майбутнього стану суспільства суб'єктами історичного процесу;
- історичні межі транзитивних суспільств визначаються як перехідні суспільства епохи модерну та постмодерну;
- життєвий світ індивіда та способи комунікації в транзитивному суспільстві стають основою ціннісно-нормативного консенсусу як передумови нового суспільства з відносно стабільною структурою [4, с. 31].

Домінуючим атрибутом транзитивного суспільства, на думку багатьох авторів, є інновація як механізм, що конструює «створення принципово нового соціального ладу» [1, с. 6]. Отже, транзитивне суспільство – це перехідне суспільство інноваційного типу.

У сьогоденній Україні політична, економіко-фінансова кризи обумовлені перш за все переходом від радянської авторитарної системи до європейської демократичної держави. Водночас у нашій країні відбуваються реформи всіх сфер життєдіяльності, пошук адекватної моделі державного управління відповідно до потреб соціуму. Транзитивні процеси почали впливати й на український соціум. Це знайшло своє відображення в освіті, вихованні дітей, зміні настанов, моральних цінностей. Отже, зміни відбуваються в особистісних цінностях людини, формується новий тип мислення, зокрема запроваджується прагматичний підхід в особистісних стосунках, орієнтація на швидке заробляння грошей тощо.

Неодмінними умовами для розвитку суспільства є середовище, яке може прискорити момент досягнення довгострокового розвитку. Середовище розглядають як те, що відокремлене від системи, не належить до неї; це сукупність об'єктів, зміна яких впливає на систему, а також тих об'єктів, властивості яких змінюються внаслідок поведінки системи [3, с. 639]. У контексті нашого дослідження це те, що створює умови для розвитку суспільства в межах невеликої чітко обмеженої території, зокрема регіону, району. Існує декілька концепцій природи навколишнього середовища: 1) середовище як хаос, який створює проблеми для системи; 2) середовище є сукупністю факторів, які впливають на систему; 3) середовище є сукупністю систем такого самого порядку, як і система, що розглядається; 4) середовище як певна надсистема, яка включає в себе цю систему. Кожна із цих концепцій відображає свою частину істини [3, с. 639]. У контексті нашого дослідження середовище доцільно розглядати як сукупність факторів, які впливають на транзитивне суспільство, зокрема зовнішніх та внутрішніх.

Дослідники розглядають середовище управління як середовище, у якому здійснюється управління і яке безпосередньо або опосередковано впливає на нього. Розрізняють внутрішнє та зовнішнє середовище. Під внутрішнім середовищем управління розуміється сукупність характеристик та елементів організації, що впливають на її становище та перспективи. До них можуть бути віднесені: організаційна структура, відповідальність, розподіл функцій, ресурсів і прав її підрозділів та окремих працівників. Значну роль відіграють норми етики, традиції, а також домінуючий стиль керівництва, неформальне лідерство. Досить важливим є соціально-психологічний клімат у колективі. Під зовнішнім середовищем управління розуміють сукупність зовнішніх джерел впливу на становище та перспективи організації, ефективність її діяльності та менеджменту. Виділяють політичні, економічні, соціальні, гуманітарні, екологічні та інші компоненти

зовнішнього середовища управління [3, с. 639].

Враховуючи напрям нашого дослідження, середовищем є трирівнева система адміністративно-територіального устрою: регіони, райони, громади, сутність якої виявлятиметься в розподілі повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів. На нашу думку, найважливіші повноваження найкраще передати на рівень, ближчий до людей/громади. Це забезпечить можливість розпорядження власним бюджетом громадою, районом, регіоном, що сприятиме отриманню фінансування на важливі проекти цієї території.

В Україні регіони, райони, громади створюють у середовищі умови для розвитку транзитивного суспільства (благоустрій, дотримання екологічних стандартів). Зокрема, на окремо взятій такій території формуються традиції поведінки. Окрім регіональної влади, на розвиток країни впливають органи державної влади, а саме: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України. Структура транзитивного простору складається із середовища та транзитивного суспільства (рисунок). До транзитивного суспільства належать суспільства, у яких відбувається зміна демократичних цінностей. Середовище – це умови життя, створювані місцевими органами влади. Простір – це умови для життя, що формуються державними та наддержавними органами.

Структура транзитивного простору держави

Транзитивне суспільство розвивається під впливом державних та наддержавних органів, які формують концептуальні напрями розвитку суспільства. Для його сучасного розвитку притаманні глобальні процеси інформатизації, комп'ютеризації, тобто діяльність представників держави спрямована на повне забезпечення достовірної та вичерпної інформації, а також активне впровадження електронно-обчислювальної техніки в усі сфери життя. Загалом ці процеси орієнтовані на найшвидше задоволення людських потреб за допомогою новітніх технологій, але й тим самим вони породжують «нову хвилю транзитивності» та масштабних суперечностей у суспільстві.

В основі функціонування будь-якого простору держави перебуває суспільство. Українське суспільство є транзитивним, оскільки радянські цінності змінюються на демократичні. Будь-яке суспільство розвивається у середовищі, що формується місцевими органами влади та регіонами.

Отже, поняття транзитивного простору є всеохопним та включає в себе транзитивне суспільство й існуюче середовище. Українське суспільство є транзитивним та функціонує в певному середовищі, створеному громадами, районами, регіонами. Водночас транзитивне суспільство та середовище розвиваються в просторі, що формується державними та наддержавними органами. Для розвитку України необхідно досліджувати транзитивний простір ширше ніж транзитивне суспільство та середовище. Перспективою подальших наукових досліджень є вивчення транзитивного простору як об'єкта державного управління.

Список використаних джерел / List of references

1. **Агранович В. Б.** Инновации в транзитивном обществе: социально-философский анализ : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Агранович В. Б. – Томск, 2007. – 27 с. [Agranovich V. B. Innovatsii v tranzitivnom obschestve: sotsialno-filosofskiy analiz : avtoref. dis. ... kand. filos. nauk : 09.00.11 / Agranovich V. B. – Tomsk, 2007. – 27 s.]
2. **Глинская Г. С.** Транзитивность социально-политической организации: общетеоретический аспект / Г. С. Глинская // Materials of the X International scientific and practical conference, «Trends of modern science», Vol. 10. Political science. – Sheffield, 2014. – P. 40 – 42 [Glinskaya G. S. Tranzitivnost sotsialno-politicheskoy organizatsii: obscheteoreticheskiy aspekt / G. S. Glinskaya // Materials of the X International scientific and practical conference, «Trends of modern science», Vol. 10. Political science. – Sheffield, 2014. – P. 40 – 42].
3. **Енциклопедичний** словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. – Київ : НАДУ, 2010. – 820 с. [Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad. : Yu. P. Surmin [ta in.] ; za red. Yu. V. Kovbasiuka [ta in.]. – Kyiv : NADU, 2010. – 820 s.]
4. **Федотова М. Г.** К содержанию понятия «транзитивное общество» / М. Г. Федотова // Вестн. Вятского гос. гуманит. ун-та. – Вып. 1. – Т. 1. – № 2010. – С. 28 – 31 [Fedotova M. G. K sodержaniyu ponyatiya «tranzitivnoe obschestvo» / M. G. Fedotova // Vestn. Vyatskogo gos. humanit. un-ta. – Вып. 1. – Т. 1. – № 2010. – С. 28 – 31].
7. **Шопенко А. Д.** Социальные риски транзитивного общества : автореф. дис. ... д-ра социол. наук : 22.00.03 / Шопенко А. Д. – СПб., 2011. – 39 с. [Shopenko A. D. Sotsialnyie riski tranzitivnogo obschestva : avtoref. dis. ... d-ra sotsiol. nauk : 22.00.03 / Shopenko A. D. – SPb., 2011. – 39 s.]

Надійшла до редколегії 07.10.16